

Olayları ve insanları değerlendirdiğim temel bir kavram lazımsa, *risk* olmalı. İnsanların değerini anlamak için *bu insan burada ne kadar risk alıyor?* diye bakıyorum mesela. Sonunda *hiçbir şey çıkmayabilecek* bir amaç için ne kadar zaman, para, emek harcıyor? Hayatında aldığı risklerin ne kadar farkında? Bunları nasıl değerlendiriyor?

Dün bir insanın sevdiğini benimle ilgili aldığı risklerden anlıyorum derken bu fikrin hususi bir durumundan bahsediyordum. İnsanlarda zaten *zımnen* böyle bir *risk değerlendirmesi* var. Onun için yapana konuşandan daha çok değer veriyoruz, *zengin* insanların çevresinde bulunursak bizi riskten koruyacaklarına inanıyoruz, sosyal riskleri en aza indirmek için *ahlak* diye bir kavram geliştirmişiz ve insanların *bizim gibi davranmasına* ahlaklı, bu normların dışına çıkmasına *ahlaksız* diyoruz. *Ahlaksız* insanlarla bulunmak maruz kaldığımız riskleri artırıyor, ilh.

Aynılaştırmak riski azalttığı için değersiz, herkesin birbirine benzemeye çalıştığı bir dünyada bireysel risk sifıra yakın. Herkesin aynısını yediği, aynı modaya uyup, aynı şekilde yaşayıp, aynı fikirleri savunduğu bir dünyada yaşamak *kolay*. Konfor alanından çıkmaya gerek yok. Belli kurallara uyduğun ve mümkün merteye bunları *içselleştirdiğin* sürece yaşayıp gidiyorsun. İnsanın *güvenlik* arayışı onu aynılaştırmaya itiyor ama bir yandan da *farklılaşmak* istiyoruz: Risk almak, hayatımızın hakkını vermek ve *kendini bulmak*.

İnsan evladı *toplumsal organizma* içinde bir hücre ve bu organizma da *evrimleşmek* istiyor. *Evrime* tanım icabı ne yöne yol alacağını bilmez, çeşitli denemelerde bulunur, bunların çoğu işe yaramaz ama az bir kısmı *daha iyiye* yol açar.

İnsanın sosyal davranışları da belki binlerce yıl içinde toplumu *daha iyiye* ulaştıracak farklılaştırmalar içeriyor. Bu *daha iyi*, idealist/teleolojik manada bir iyilik değil. Önce *iyiyi* belirleyip, sonra buna ulaşmaya çalışmıyor. Bizi birbirimizden farklılaştıracak, hayatımızda sair riskler alacak ve bunlarla kainata *daha adapte* olacağımız yollar arıyoruz. Bu bilinçli, *ben buldum, işte hepimiz böyle yaşayalım* anlamında bir gidiş de değil, herkesin ufak ufak bir şeyler yaptığı ve sonuçlarının herkesi etkilediği, karmaşık bir süreç.

Toplumsal organizma da farkında ki riskle mücadele etmenin yolu onu yok saymak, hayatı ve şartları değişmez kabul etmek değil. Riskle onun farkında olarak, hayatın başımıza açacağı belalara karşı elimizden geldiğinde önlem geliştirerek mücadele ederiz. Onu elimine etmeye, *risksiz* hayat yaşamaya çalıştıkça, ufak riskleri bertaraf edip, büyük riskleri, sistemin toptan çöküş riskini artırmış oluyoruz.

Bu sebeple *totaliterlik* kısa vadede çözüm gibi dursa da uzun vadede *toplumsal organizmanın* kırılabilirliğini artırdığı, risklere karşı dayanıklılığını kaybettiği bir yönetim biçimi. Herkes aynı olduğunda yönetmek kolaylaşıyor ama adaptasyon zorlaşıyor. *Adaptasyon yeteneği* muhtemelen Batı ile bizim aramızdaki farkın sebebi, biz *kolaycı bir bürokrasi* elinde *aynılaşarak* ayakta kalmış bir kültürün mensubuyuz. Onun için *bireylik* bize yabancı. Onlar *yeni bir kıtanın* ortaya çıkışına bizden daha iyi adapte olmuş. Kıtayı muhtemelen daha önce keşfeden Çinliler ve Vikinglerden de daha iyi adapte olmuşlar. Sonuçta biz bugün hala *ufak riskleri azaltmak* peşindeyken, onların (en azından bir kısmının) derdi

dünyaya düşecek gök taşlarını engellemek veya kuruyan kaynakları ikame etmek için uzay kolonileri kurmak.

O halde eğer bir *üstün ahlak* sözkonusuysa *risk almakla* ilgisini kurmak en doğru yol görünüyor. Doğru yaşam hayatındaki riskleri doğru şekilde azaltabilen yaşamdır. *Neden aşığı karşı değilim?* Çünkü aşının uzun vadede riskleri, hastalığın risklerinden daha az. Neden *memurluğu sevmiyorum*, çünkü ufak risklerden korunmak için büyük risklerden korunacak özgürlüğünden vazgeçmiş oluyorum. Neden *evlilik kurumu eskidi*, yine bunun için, insanın sosyal risklerini azaltmak için üretilmiş bu müessese sosyal değişime adapte olamadı ve insanın *riskle yaşama* kapasitesini kontrol etmeye, bürokrasi eliyle belirlenen ve *garantörü* devlet olan bir kuruma dönüştü.

Hasılı eğer bir *ahlak felsefesinden* bahsedilecekse bunun temelinde *risk* olmalı. Risk, ahlak için Hume'dan beri aranan *objektif değer* olabilir.